

NÄR SAMHÄLLET TYSTNAR.

EN RAPPORT OM HOT OCH HAT MOT OBEROENDE OPINIONSBILDARE
I DET SVENSKA CIVILSAMHÄLLET.

Civil Rights Defenders 2019

Uttredare: Zandra Thuveßon

Resultatunderlag: Zandra Thuveßon och Marcin de Kaminski

Textbearbetning och formgivning: Ola Höiden

Foton: XiXinXing (framsida), Kunst Bilder (s. 10), FotoDuets (s. 23). Samtliga Shutterstock.

Tryck: AMO-Tryck AB

Studien har genomförts med stöd av stiftelsen Natur & Kultur.

INNEHÅLL

FÖRORD	5
SAMMANFATTNING	7
VÄXANDE KUNSKAPSBEHOV	8
KVALITATIV ANSATS	9
VITTNESMÅL OM HOT OCH HAT	11
<i>Har du valt bort ett ämne utifrån tankar på att det skulle kunna innebära risker för dig? Om ja, vilken typ av ämnen rör det sig om?</i>	11
<i>Vilken typ av aktörer tror du ligger bakom hatet, hoten eller trakasserierna?</i>	12
<i>Om du upplevt hat, hot eller trakasserier – hur hanterar du det? Beskriv gärna din eventuella strategi.</i>	15
<i>Varifrån får du eventuellt stöd i din roll som opinionsbildare för att möta och hantera hat, hot eller trakasserier?</i>	17
<i>Vilken typ av kunskap kring din säkerhet upplever du att du saknar?</i>	18
<i>Vad skulle underlätta ditt arbete i vardagen och göra dig tryggare i din roll?</i>	18
SLUTORD OCH REKOMMENDATIONER	24

FÖRORD

De senaste åren har utrymmet för det demokratiska samtalet i civilsamhället krympt och vi är många som oroas över denna utveckling.

Majoriteten av Civil Rights Defenders internationella partnerorganisationer rapporterar om att det är mer riskfyllt än någonsin att arbeta till stöd för yttrandefrihet och mänskliga rättigheter.

Tillbakagången av demokratin är större i Europa än i någon annan region i världen, enligt V-dem, ett oberoende forskningsinstitut vid Göteborgs universitet. Även i Sverige finns skäl till fördjupad oro över hoten mot det demokratiska samtalet. Diskussionen om extremismens framfart, näthatets utbredning och svårigheten att arbeta för mänskliga rättigheter utan att ifrågasättas, trakasseras och konsekvent utmanas av reaktionära krafter har pågått en längre tid. De senaste åren har vi på Civil Rights Defenders noterat hur läget skärpts ytterligare.

Genom vårt över trettio år långa arbete för skydd och säkerhet av försvarare av mänskliga

rättigheter har vi gedigen kunskap om de olika hotbilder som finns mot dessa aktörer – ofta i mycket repressiva länder och miljöer där vi har vår huvudsakliga verksamhet. Att vi nu bedömer att det finns ett behov av att kontextanpassa vår expertis för att möta utmaningar på vår egen hemmaplan är både beklagligt och ledsamt.

Den här studien är en del av vår ansats att bättre förstå och synliggöra de risker svenska oberoende opinionsbildare är utsatta för på grund av sitt arbete för mänskliga rättigheter och allas lika värde.

Första steget är att förstå utmaningarna, därefter att bidra till att skapa ett tryggare samhälle och arbetsklimat för alla de engagerade individer och aktörer som belyser och försvarar våra mänskliga rättigheter. Deras engagemang är vad som håller vår demokrati samman.

Att ge opinionsbildare det stöd de behöver för att kunna utföra sitt arbete är viktigare än någonsin tidigare.

Marcin de Kaminski,

*Programchef skydd och säkerhet
för utsatta människorättsförsvarare,
Civil Rights Defenders.*

*Var och en har rätt till åsiktsfrihet och yttrandefrihet.
Denna rätt innefattar frihet att utan ingripande hysa åsikter
samt söka, ta emot och sprida information och idéer med
hjälp av alla uttrycksmedel och oberoende av gränser.*

SAMMANFATTNING

Opinionsbildare som engagerar sig i frågor som rör jämställdhet, diskriminering, våldsbejakande extremism, migration och rasism blir idag ofta exponerade för hot och hat.

Många väljer därför aktivt att inte skriva eller prata om aktuella samhällsfrågor, och avstår inte sällan från att medverka i seminarier och andra offentliga arrangemang av rädsla för sin egen säkerhet. Särskilt sårbara är de individer som saknar redaktion eller en större organisation att vända sig till när de upplever sig utsatta. Detta framkommer såväl i vittnesmålen för denna rapport liksom i regeringens handlingsplan "Till det fria ordets försvar" (Kulturdepartementet 2017).

I vittnesmålen framkommer också att stöd saknas även då en redaktion eller organisationsstruktur finns på plats. Det kan dels handla om bristande kunskap hos ledningen, dels om en ovilja att ta hotfulla situationer på allvar. Hot och hat är alltså inte bara ett demokratiskt problem, det utgör också ett tydligt arbetsmiljöproblem.

Vittnesmålen visar på en allt större grad av organisering av hot- och hatdrev mot både individer och grupper av människor, inklusive de oberoende opinionsbildare som denna rapport är fokuserad på. Kvinnor tenderar att vara mer utsatta än män; rasifierade och nationella minoriteter mer utsatta än de individer och grupper som tillhör majoritetssamhället. Medan kvinnor ofta utsätts för detaljerat och sexualiserat hat får män höra att de är pedofiler eller landsförräddare. Rasifierade och nationella minoriteter blir hotade och hatade främst utifrån sitt utseende.

Vissa tongivande personer med stor följarskara i sociala medier har idag makten och möjligheten att få igång systematiska förtalskampanjer. Detta har även bidragit till att göda hot och hat från till synes icke-organiserade, enskilda "vardagshatare".

I dessa hot- och hatkampanjer har högerextrema utspel blivit allt mer accepterade, som

ett resultat av en normalisering av ett hårdare politiskt tonläge i migrationsfrågan sedan det ökade asylmottagandet i Sverige under hösten 2015. Många som engagerat sig i dessa människors liv yrkesmässigt eller på frivillig basis har fått utstå mycket hot och hat.

Hot och hat mot både enskilda individer och folkgrupper riskerar att kraftigt minska möjligheten för oberoende opinionsbildare att verka. Rädslan och utsattheten leder till ett tystande av de röster som står upp för demokratiska värden, ett pluralistiskt samhälle och alla människors lika värde.

I vittnesmålen för studien framkommer också att även större aktörer inom civilsamhället är utsatta, liksom att individer och aktörer som arbetar med utrikesbevakning, främmande makt och våldsbejakande extremism allt oftare drabbas av mer eller mindre långtgående systematiska hot- och hatkampanjer.

Vi som delar grundläggande demokratiska värderingar måste mobilisera och hjälpas åt att säkerställa möjligheten till organisering, uttryck och opinionsbildning kring mänskliga rättigheter och brännande samhällsfrågor.

Här behövs bland annat kompetensutveckling av och mellan samverkande myndigheter, mer stöd till rättighetsbaserade civilsamhällsaktörer som saknar egen kapacitet inom säkerhetsområdet samt att uppdragsgivare tar sitt ansvar för kontrakterade medarbetares trygghet och säkerhet.

Målsättningen med arbetet kring denna rapport har varit att skapa ett avstamp för arbetet framåt mot hat, hot och trakasserier av oberoende opinionsbildare. Med fördel används denna rapport parallellt med både regeringens handlingsplan och andra studier inom närliggande områden.

VÄXANDE KUNSKAPSBEHOV

Genom åren har Civil Rights Defenders noterat att de diskussioner som känns igen från vår organisations internationella arbete ofta återkommer även i Sverige. Oberoende opinionsbildare och rättighetsaktörer som arbetar för demokrati och mänskliga rättigheter hotas, trakasseras, kartläggs och attackeras såväl online som offline.

Behovet att stärka dessa individer och aktörer måste tas på allvar, inte minst för att uppmärksamma vad ett samhälle skulle förlora om dessa röster tystnade och om tillväxten av en ny generation opinionsbildare försvann.

Det fria ordet och möjligheten att verka som rättighetsbaserat civilsamhälle är en demokratisk grundbult.

Det har tidigare gjorts flertalet undersökningar och studier om hot och hat gentemot olika yrkesgrupper. Här är inte minst regeringens "Till det fria ordets försvar" (Kulturdepartementet 2017) en viktig kunskapskälla, med åtgärder mot utsatthet för hot och hat bland journalister, förtroendevalda och konstnärer. Detta till trots

saknas det idag mer genomgripande empiriska studier kring situationen för civilsamhället i stort, liksom kunskap kring praxis från internationella fall som rör Artikel 19 i FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna.

Sådana signaler – och tydliga behov – kommer dagligen Civil Rights Defenders tillkänna genom såväl olika aktörer inom civilsamhället som från beslutsfattare på högre nivå.

Med detta som utgångspunkt genomförde Civil Rights Defenders under våren 2019 en kvalitativ studie i samarbete med Stiftelsen Natur & Kultur. Syftet har varit att identifiera behov och möjliga stödinsatser för att främja, stärka och skydda det demokratiska samtalet – med inriktning på oberoende opinionsbildare i det svenska civilsamhället.

Behovet av mer kunskap kring civilsamhällets situation är centralt för att kunna möta och stötta såväl enskilda opinionsbildare som små och stora intresseorganisationer på både kort och lång sikt.

"TILL DET FRIA ORDETS FÖRSVAR" OCH ANDRA STUDIER

I Juli 2017 presenterade Kulturdepartementet handlingsplanen "Till det fria ordets försvar – åtgärder mot utsatthet för hot och hat bland journalister, förtroendevalda och konstnärer".

Med handlingsplanen önskar regeringen att arbetet med att förebygga och hantera hot och hat mot dessa aktörer ska intensifieras eftersom de är särskilt utsatta i det demokratiska samtalet. Här refereras bland annat till följande fakta:

- Var tredje journalist utsattes för hot 2016.*
- Nästan tre av tio förtroendevalda har utsatts för trakasserier, hot eller våld.**
- Var sjätte författare och bildkonstnär har

varit utsatta för hot, trakasserier, stöld, våld eller skadegörelse det senaste året.***

I handlingsplanen ingår följande uppdrag:

- Alla som deltar i det demokratiska samtalet ska ha tillgång till ett grundläggande stöd vid utsatthet för hot och hat.
- Riktade åtgärder gentemot journalister, konstnärer och förtroendevalda.
- Kunskap om hur utsatthet för hot och hat utvecklas över tid.
- Lagstiftningen behöver ses över.
- Rättsväsendets arbete behöver förstärkas.

KVALITATIV ANSATS

Studien är utförd av en extern utredare med tidigare erfarenhet av arbete med frågor rörande yttrandefrihet och hat och hot mot opinionsbildare. Informationen är insamlad dels genom anonyma vittnesmål efter en utlysning i sociala medier, dels genom kvalitativa djupintervjuer med ett 20-tal oberoende opinionsbildare.

Med oberoende opinionsbildare avser vi här frilansskribenter och debattörer, men också mindre tidskrifter samt kultur- och civilsamhällesaktörer med opinionsbildning som arbetsmetod.

Det kan handla om talespersoner för mindre intresseorganisationer som jobbar med till exempel jämställdhet och feminism, migration och antirasism, nationella minoriteter och allas lika värde. Det kan också handla om den frilansande ledarskribenten som på pappret har en organisation bakom sig, men som i verkligheten står utan skydd. Bland vittnesmålen och djupintervjuerna ingår även personer som arbetar med utrikesbevakning, främmande makt och våldsbejakande extremism.

Samma grundläggande frågor har använts vid både vittnesmålen och djupintervjuerna, men i intervjusituationerna med påföljande fördjupningsfrågor för att kunna identifiera nyckelfrågor kring rapportens fokusområde. Bredden i tematik hos deltagarna i studien som rapporten bygger på har setts som en styrka för att belysa hur omfattande detta problem är. I denna rapport benämns vittnesmålen och djupintervjuerna samlat som just *vittnesmål*.

Den kvalitativa ansatsen för studien syftar till att öka vår gemensamma kunskap kring de risker svenska oberoende opinionsbildare är utsatta för på grund av sitt arbete för mänskliga rättigheter och allas lika värde. Samtidigt synliggörs brister i regelverk och myndigheters arbete för att motverka hot och hat gentemot dessa aktörer.

Nämnda uppdrag riktas bland annat gentemot Brottsoffermyndigheten, Brottsofferjouren, Sveriges Kommuner och landsting (SKL) och Konstnärsnämnden, för framtagande av utbildningsmaterial och webbaserade guider samt genomförande av undersökningar och kartläggningar.

Därtill ska det det straffrättsliga skyddet för den personliga integriteten stärkas, samtidigt som regeringen särskilt ska följa polisens åtgärder mot brott som hotar de grundläggande fri- och rättigheterna.

Flertalet organisationer och statliga instanser har undersökt frågan om hot och hat gentemot de yrkesgrupper som står i fokus för regeringens handlingsplan, bland annat Brottsförebyggande rådet (BRÅ), Svenska Pen, Författarförbundet, Myndigheten för Kulturanalys, Landsrådet för Sveriges Ungdomsorga-

nisationer (LSU) och Fojo Media Institute.

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) har nyligen (2018) tagit fram en handbok för kommunikationer som önskar "möta informationspåverkan som kan utnyttja samhällets sårbarheter och utmana samhällets funktionalitet samt våra grundläggande värden såsom demokrati, rättssäkerhet och mänskliga rättigheter och ytterst liv och hälsa."

Det grundläggande arbetet med att möta informationspåverkan, menar MSB, är att värna den fria debatten, fri opinionsbildning, yttrandefrihetens principer och det demokratiska samtalet.

* Göteborgs universitets Journalistpanel, 2016.

** Brottsförebyggande rådet/BRÅ, Politikernas trygghetsundersökning för valåret 2014.

*** Myndigheten för kulturanalys, "Hotad kultur?", 2016.

HATE

Shift

VITTNESMÅL OM HOT OCH HAT

I detta kapitel redogörs övergripande för resultatet av de vittnesmål och djupintervjuer som genomfördes under våren 2019. I huvudsak lyfts det bredare mönstret fram, tillsammans med enskilda vittnesmål som tydligt pekar på specifik problematik. Här finns också utrymme för utredarens egen tolkning av vittnesmålen.

Resultatet presenteras fråga för fråga. Samtliga vittnesmål och utvalda citat är anonymiserade med hänsyn till de medverkandes säkerhet.

.....

HAR DU VALT BORT ETT ÄMNE UTIFRÅN TANKAR PÅ ATT DET SKULLE KUNNA INNEBÄRA RISKER FÖR DIG? OM JA, VILKEN TYP AV ÄMNEN RÖR DET SIG OM?

Flertalet vittnesmål och intervjuer berör en systematisk utmattning och ibland ett undvikande av att arbeta med vissa sakfrågor utifrån kalkylerade säkerhetsrisker. Flera säger sig helt undvika känsliga ämnen, några pratar om att ha skapat sin egen trygga filterbubbla för att slippa trakasserier och psykisk ohälsa.

Framförallt handlar det om frågor som rör migration och antirasism, jämställdhet och feminism. Uttalade feminister har till exempel önskat diskutera #Metoo-uppropet ur ett rätts-säkerhetsperspektiv, men inte riktigt orkat då det har väckts hat i diskussionerna.

” Jag har valt att inte ställa upp i intervju, det kommer aldrig hända igen. De har varit hemma hos mig, satt upp lappar och tejp. Jag anmälde men inget hände. Det fria samtalet är hotat men det går inte att låta sig tystas, även om jag valt bort ett fåtal tillfällen.

Den som skriver en artikel, ställer upp i ett tv-program eller medverkar i ett seminarium kring dessa frågor vet med sig att det kan komma hot och hat under tiden därefter och säger sig behöver avsätta tid och energi för att orka med det. Hoten verkar också till stor del vara synkroniserade och systematiska då de ofta liknar varandra och kommer ungefär samtidigt.

” Ja, men helt har det inte hjälpt. Jag har fått konstiga försändelser, en begravningsbukett, en 50-literssäck med kogödsel och ett brev med okänt, farligt pulver. Då blev jag rädd på riktigt.

Många nämner att de undviker att skriva om eller engagera sig i frågor utifrån omtanke om sin familj mer än om sig själva. Det upplevs tryggare att barnen har ett annat efternamn eftersom det då blir svårare att identifiera dem.

Att välja bort att skriva om ett ämne av rädsla för hot och hat är en svår sak. Många skäms för sin rädsla eftersom det anses viktigt att stå upp för sin yrkesroll. För några handlar det också om ekonomisk trygghet; det tar tid att hantera hot- och hatdrev, karaktärsdöd och svartmålning.

” Det värsta är att de försöker förstöra ens rykte, göra karaktärsdöd på flashback, förstöra ens karriär helt enkelt. Jag bryr mig faktiskt mer om mitt yrke och min inkomst än vad jag är rädd för att någon ska skada mig.

Att utmålas som extrem kan kosta i förlust av nya uppdrag. När polisen försöker skydda genom att uppmuntra till att inte ta debatten i vissa frågor, tar samtidigt yrkeslivet skada genom uteblivna skrivuppdrag och framträdanden i publika sammanhang.

Flertalet vittnar om både fysisk och psykisk ohälsa som konsekvens av att engagera sig i vissa frågor, såsom konstant utmattning och hjärtproblem. Någon nämner sin psykiska ohälsa som konstant posttraumatisk stress. Det handlar om att aldrig få vila, att kroppen är så uppe i varv av att hela tiden vara på sin vakt. Oron tenderar att äta upp den som känner sig ständigt utsatt.

” Jag intervjuade en person för ett jobb jag gjorde och fick frågan om jag har döds-längtan. I samband med publiceringen av mitt material tappade jag hår, gick upp i vikt, spydde och fick feberfrossa. Därför har jag också periodvis valt bort att skildra vissa områden utifrån min relation till brotts-offret, som har rätt att prata med någon som inte bara letar efter citat. Jag vill inte bli cynisk.

Här följer också en utmaning att våga röra sig i offentliga miljöer, ensam eller med sin familj, att besöka vissa delar av landet utifrån rädsla för trakasserier enbart utifrån sitt utseende.

” Jag har känt skam över min rädsla. Om jag hade haft en fast anställning skulle jag nog ha orkat arbeta mer med vissa frågor. Jag bodde och sov inte hemma efter ett stort jobb jag gjort. Jag levde med skyddad identitet, men det är svårt att jobba då.

De som tillhör en minoritet kan ha ett historiskt minne av utsatthet och blir hela tiden påmind om sin rädsla och oro. Det är ofta extra krävande att försvara sin identitet och personlighet, i jämförelse med att diskutera till exempel miljö- eller skattefrågor. I dessa fall är haten och hoten så internaliserade i den egna individen att de inte går att koppla bort. Det kan handla om hudfärg och könstillhörighet, om användandet av kippa eller sjal.

Skillnaden mellan identitet och sakfråga sticker alltså ut. Personer som tillhör majoritets-

samhället kan lättare gå under radarn i en viss fråga där en person som tillhör en minoritets-grupp blir hårt utsatt.

” Om en etnisk svensk blir utsatt för mobbning följer det en hela livet. Det formar en som person, och den psykiska hälsan. Men när det gäller oss romer, vi föds in i hatet och diskrimineringen som vi inte själva har valt. Det är alltid ett öppet sår. Rädsla och otrygghet blir du alltid påmind om.

.....

VILKEN TYP AV AKTÖRER TROR DU LIGGER BAKOM HATET, HOTEN ELLER TRAKASSERIerna?

Det har blivit både vanligare och lättare för ”vanliga” medborgare att sprida hat och hot, inte minst genom lättillgängliga digitala kanaler och sociala medier. En normalisering och förskjutning i språkbruk och tonläge tycks ha ägt rum, anständighetens spärrar har släppts. Och kanske har manegen krattats genom ett förändrat politiskt samtal i en antidemokratisk och rasistisk riktning. Sådana tankar och förklaringar kring hoten och hatet framkommer i vittnesmålen.

När förtroendevalda tar till ett språkbruk och en hatretorik förenklar det för andra att följa efter. Någon vittnar om att en av de största högerextrema rörelserna står för hotbilden och för våldskapitalet i dennes liv, men menar att det kan vara en ensam galning som till slut inspireras att gå till attack.

Hoten tenderar också att bli allt mer systematiska och samspelade. De dyker upp under en kortare intensiv period och sprids utifrån en strategi att tysta. Här uppstår hos många en rädsla för en okänd avsändare, men också för vad som faktiskt kan hända om hoten realiseras. Någon beskriver de systematiska dreven och förtalen som värre än själva hoten och hatet.

”

Som jag ser det så är det två typer av aktörer.

Det ena är slentrianhatare som skriver ett eller två inlägg och är en enskild gräshoppa i en större svärm, så att säga. De har inga bakomliggande motiv till sitt agerande annat än tillfällig ilska.

Det andra är politiskt motiverat och kommer, med få undantag, från den konservativa och nationalistiska högern. Där kommer hatet mot vår syn på världen och allas lika värde fram.

”

*Några kniven i fittan-mail får man ju alltid.
Och man får veta att man är dum i huvudet.
Men hatstormarna är något annat.*

Påverkanskampanjer från främmande makt tycks ske på regelbunden basis vid frågor som rör till exempel säkerhetspolitik och utrikesjournalistik. Det kan handla om svartmålning, om skuldbeläggning, om välregisserade hatkampanjer och om realiserade hot i form av "lämningar" i någons bostad, initierade och betalda genom personer i politisk position eller liknande.

En aspekt av hatet är att det ibland även kommer från de som ingår i vårt samhälle för att skydda oss, till exempel genom kvinnohat eller antiziganism inom polisen, vilket leder till att vissa vittnesmål om hot, hat och trakasserier inte tas på allvar. Fenomenet är inte nytt. Men när detta drabbar till exempel opinionsbildare eller förtroendevalda, då når allvaret en ny nivå.

” De som hotar och hatar är ibland poliser som gör det i jobbet eller privat. Men också människor som helt enkelt ogillar mig, politiker, konservativa högerut och uttråkade män som hatar mig extra mycket för att jag är kvinna.

Generellt sett verkar kvinnor vara utsatta för mer sexualiserat hat än män, och fler män än kvinnor tenderar att hota och hata. När män är måltavlor utmålas de som pedofiler och homosexuella, medan kvinnor kallas horor, slampor och andra nedsättande uttryck utifrån ett sexualiserat språkbruk.

” Det jag tänker på är att min yrkestitel skrämmer och inger respekt. Det är nästan konstigt att jag inte har fått ännu mer sexualiserat hot. Det är fördelen med att ha ett vanligt namn och se svensk ut, att vara akademiker och en del av normen.

Det vittnas om högerextremister, men också om lösare sammansatta grupperingar med lättmanipulerade människor som styrs av ett fåtal individer. Ibland är enda sättet att komma undan hatkampanjer att inte engagera sig. Det är då samhället tystnar allt mer, utifrån rädsla.

Det råder alltså en kunskapsbrist kring hatkulturens uttryck och möjliga motmedel. Här efterfrågas en kompetensutbildning för polisen kring frågor som rör jämställdhet och diskriminering, liksom kring hot och hat mot nationella minoriteter och förtroendevalda rasifierade.

Likaså efterfrågas en generell kompetensutbildning för organisationer. I vissa fall vittnas det om att ledningen har motarbetat frilansmedarbetare som blivit utsatta för hot och hat under ett uppdrag, kallat dem paranoidea och bett dem besöka företagshälsovården för psykisk ohälsa.

.....

OM DU UPPLEVT HAT, HOT ELLER TRAKASSERIER – HUR HANTERAR DU DET? BESKRIV GÄRNA DIN EVENTUELLA STRATEGI.

Många polisanmäler då gränsen är passerad för vad som är lagligt, men enligt vittnesmålen läggs fallen oftast ner, även de gånger då det funnits tillgängliga bevis. Det kan till exempel handla om skärmdumpar av publiceringar på högerextrema webbsidor.

I de fall en anmälan trots allt utreds och misstänkta kallas till förhör, då ger detta en positiv känsla av att ha stört vardagen för den som hotar och hatar, även om fallet sedan läggs ner.

Många upplever att problemet inte är prioriterat av polisen, några beskriver också hur de inte känner sig trygga med att anmäla hos polisen, eftersom anmälan ändå inte skulle tas på allvar.

” Man är väldigt ensam när man blir utsatt. Jag vet folk som redan har tystnat. Samhället har tystnat. Vi saknar trygghet och skydd, men polisen kan inte avvara personal och ge det stöd som behövs.

Att prata om hot och hat offentligt är för vissa en strategi. Någon pratar om att "troll inte tål solljus", att hoten anmälts och att detta har lyfts

upp öppet i media. Här sker alltså en konfrontation, samtidigt som det saknas ett personligt bearbetande av det som inträffat.

I flera vittnesmål nämns olika flyktstrategier, till exempel vid attacker i hemmet. Vilken flyktväg skulle vara den bästa om ett visst fönster attackerades, om en brandbomb kastas in i huset där du bor? Frågorna och tankarna är återkommande, ibland tillsammans med att "detta är väl normalt".

Någon vittnar om hur trappuppgången konstant känns otrygg, en koll nedåt i trappen är rutin i den dagliga riskkalkylen. Andra strategier handlar om att skaffa sig en skottsäker väst, att boka en privat säkerhetsvakt, att utbilda sig i att hantera fysiskt våld, att fundera på om man vågar delta i seminarier runtom i landet.

” Jag har ändrat mitt beteende i sociala medier väldigt mycket. Jag lägger aldrig ut saker där längre. Det är tråkigt att alltid vara på sin vakt.

Ett kontinuerligt säkerhetstänk är nödvändigt, men innebär också oro både privat och i jobbet. Som frilansare har du varken en organisations säkerhetsapparat bakom dig eller ett mentalt

stöd. Detta beskrivs som en eftersatt fråga och en anledning till att många konstant funderar på att sluta arbeta inom sitt område.

I vittnesmålen framkommer att samtalsklimatet upplevs vara förändrat. Numera går dreven i stort sett veckovis, så var det inte för bara några år sedan. Någon berättar om en hatisk tweet från en ledarskribent som fick stor spridning. Efter kontakt med dennes chefredaktör togs tweeten till slut bort. Många frågar sig också hur vissa förtroendevalda politiker tillåts att hata i den utsträckning som ibland sker. Konsekvensen är att hatsvansar kan uppstå.

Det är viktigt att hitta sammanhang där jobbet känns positivt, att inte hamna i negativa spiraler. Några nämner att de har slutat prata om hoten och haten, att de konsekvent väljer att lyfta frågor som är positiva och som ger energi. Men utmattningen av utsattheten ligger kvar under ytan.

” Jag är ofta nära att åka till psykakuten. Men det spelar ingen roll om jag åker och får två lugnande tabletter, jag behöver ju egentligen sjukskriva mig.

Civil Rights Defenders – Facebook, 15 januari 2019.

EFTERLYSNING AV VITNESMÅL

Det fria ordet är en grundbult i en verklig demokrati. Samtidigt har hat, hot och trakasserier mot journalister och andra opinionsbildare kommit att bli en fråga som måste tas på allvar. Detta gäller såväl online som offline. Särskilt sårbara är de journalister, opinionsbildare och kulturskapare som saknar redaktion eller större organisation att vända sig till när de upplever sig utsatta.

Civil Rights Defenders genomför under våren i samarbete med Stiftelsen Natur & Kultur en studie för att bättre förstå situationen för oberoende opinionsbildare, till vilka vi räknar frilansskribenter och

debattörer men också mindre tidskrifter, kulturaktörer och civilsamhällesaktörer med opinionsbildande som arbetsmetod. Med studien hoppas vi kunna identifiera behov och möjliga stödinsatser för att främja, stärka och skydda det demokratiska samtalet och säkerställa återväxten av en ny generation som vill och kan arbeta med demokratifrågor.

Vi söker därför dig som i din roll som fri skribent eller oberoende opinionsbildare blivit utsatt för hat, hot eller trakasserier – såväl online som offline – särskilt om du upplevt att du inte vet var du ska vända dig för stöd och hjälp. Vi söker även dig som är samhälls-

VARIFRÅN FÅR DU EVENTUELLT STÖD I DIN ROLL SOM OPINIONSILDARE FÖR ATT MÖTA OCH HANTERA HAT, HOT ELLER TRAKASSERIER?

De flesta söker stöd hos frilanskollegor eller tillfälliga medarbetare och vänner. Även den egna familjen får ibland utgöra stöd, även om de skyddas från viss information för att inte skrämmas upp. Det finns ett behov av att prata av sig. Och kanske kan en kollega hålla koll på ens e-post, flöden i sociala medier och inlägg på högerextrema sajter.

Sociala medier kan samtidigt utgöra en stötande plattform. När det stormar ges här ibland uppbackning och stöd, såsom erbjudanden om att bli eskorterad från arbetsplatsen till hemmet, att få stöd vid eventuella rättegångar, att någon vaktar utanför hemmet under perioder av hög risk samt att få hjälp att bevaka flöden i sociala medier.

Många upplever att de inte möter förståelse från omvärlden, och polisen anses sakna kompetens i frågan. Ofta ges rådet att "bara logga ut", utan förståelse för hur detta påverkar privat och i jobbet. Samtidigt nämner några betydelsen av

personliga kontakter med dialogpolis eller kommunpolis, liksom tryggheten att till och med ha ett direktnummer till en polis som man känner. Någon berättar om hur tungt det var när en polis lämnade sin tjänst, hur svårt det kändes att mista denna personliga relation.

” Vi är många modiga som alla står alldeles för ensamma. Vi saknar organisatoriskt stöd och uppbackning, trots att vi ser oss som förkämpar för demokratin.

Här nämns också avsaknad av stöd från uppdragsgivare. Orsakerna rör ointresse, ovilja och inkompetens. Det har då handlat om stora organisationer – som borde kunna stötta sina medarbetare med både kunskap och ekonomiska resurser.

Några funderar på att skaffa sig en mentor för att kunna ventilera sin oro, en handledare för att diskutera ens yrke och arbetssituation, någon som också kan se bortom hoten och hatet.

Många menar att offentligheten måste stå upp för dem som arbetar med rättighetsfrågor, att demokratifrågor måste backas upp av personer i ledande samhällsställning. Här nämns

debattör, kulturaktör eller engagerad i civilsamhällesfrågor och som blivit utsatt när du försökt bilda opinion kring dina frågor.

Vill du hjälpa oss? Maila yttrandefrihet@crd.org med dina svar, tankar och reflektioner kring nedanstående frågor. Vi vill ha ditt svar senast torsdagen den 31 januari. Ett antal av de berättelser vi får skickade till oss kommer följas upp i form av djupintervjuer, som planeras att genomföras under januari och februari 2019. Glöm inte att beskriva din bakgrund, profession eller opinionsbildande roll. Total omfattning på ditt svar till oss bör inte överstiga 2 sidor. Tack!

1. Har du valt bort ett ämne utifrån tankar på att det skulle kunna innebära risker för dig? Om ja, vilken typ av ämnen rör det sig om?

2. Vilken typ av aktörer tror du ligger bakom hatet, hoten eller trakasserierna?

3. Om du upplevt hat, hot eller trakasserier – hur hanterar du det? Beskriv gärna din eventuella strategi.

4. Varifrån får du eventuellt stöd i din roll som opinionsbildare för att möta och hantera hat, hot eller trakasserier?

5. Vilken typ av kunskap kring din säkerhet upplever du att du saknar?

6. Vad skulle underlätta ditt arbete i vardagen och göra dig tryggare i din roll?

7. Berätta gärna (på max 0,5-1 sidor) om en eller två specifika incidenter när du upplevt hat, hot eller trakasserier i samband med ditt opinionsbildande arbete.

bland annat Publicistklubben, Journalistförbundet, ledande politiker och företagsledare samt stora civilsamhällesorganisationer. Ryggdunkningar i det dolda på fester och mingel är uppskattat, men räcker inte.

.....

VILKEN TYP AV KUNSKAP KRING DIN SÄKERHET UPPLEVER DU ATT DU SAKNAR?

Många vet inte vart de ska vända sig när de drabbas av hot och hat. De privata kontakterna betyder mest i stunder när det hettar till. Flertalet vittnar om låg kunskapsnivå hos uppdragsgivare och verksamheter i stort.

Det är också svårt att avgöra graden av allvar i hoten, hur dessa ska hanteras och bemötas. Ofta saknas dessutom kunskap om gärningsmännen. Det går inte att få information från till exempel polisen om vem eller vilka som ligger bakom de grupperingar och organisationer som hotar.

” Jag har ingen säkerhet och kan aldrig lita på polisen. Jag måste hitta sätt att skydda mig själv. Ibland slår mig tanken att det är en säkerhetsfråga att jag ens visar mig. I någons ögon kan jag vara ett hatobjekt.

I flertalet vittnesmål framkommer en avsaknad av säkerhetskunskap, samtidigt som några berättar att de har bra koll men inte mår med att genomföra alla de åtgärder som de vet behövs. Man har monterat kameror i och runt bostaden, och har haft samtal med barnens skolor i de fall då barnen också utsätts för hot.

Polisen uppges ibland hävda att det skulle vara integritetskränkande att gräva i fakta och att straffsatserna är så låga att det är ointressant att gå vidare med fallet. Polisen sägs också ha vägrat att gå vidare med fall där det finns tydlig bevisning, inklusive telefonnummer till de som hotar. Hoten är ibland också vinklade på ett sätt som gör att de inte alltid kan betraktas

som explicita dödshot, till exempel i uttryck om hängsnaror och folkförräderi.

” Jag är inte så bra teknik och på att leta reda på ip-adresser. Jag polisanmäler inte hot, jag vill inte vara besvärlig.

När det finns tydlig information om vem som ligger bakom ett hot blir det lättare att förstå var gränsen går och vilka specifika ämnen som bör undvikas – framförallt om den som hotar och hatar har möjlighet att trissa igång större drev.

.....

VAD SKULLE UNDERLÄTTA DITT ARBETE I VARDAGEN OCH GÖRA DIG TRYGGARE I DIN ROLL?

Många pekar på politiken, att partisekreterare borde utkräva ansvar av sina riksdagsledamöter och deras agerande på twitter, liksom att även privat sektor borde ta ett krafttag mot de grupper som drivs av hat i sociala medier.

” Det behövs någon som bevakar den här typen av hot och hat, någon som driver på lagstiftningen och uppmärksammar att det finns problem.

Det finns ett behov av ett system för anmälan av näthatsbrott till polisen, tillsammans med en näthatsbevakningstjänst. Enskilda anmälningar tenderar att ta för lång tid, både för polisen och de drabbade. Det behöver bli enklare att sortera mellan allmänna troll och seriösa hot, menar många.

Samtidigt är det svårt att veta var gränsen går för en anmälan. Vad är juridiskt sett ett hot och vilka processer behöver finnas tillgängliga i samband med en eventuell anmälan? Här saknas förtroende för rättssäkerheten.

”

Jag vet mycket väl att jag inte har något skydd, ingen arbetsgivare och inga illusioner om min säkerhet. Det är mer effektivt att mordhota och trakassera än att faktiskt mörda, det litar bättre som propaganda och det är dessutom billigare.

”

Det behövs offentligt stöd. Om vi nu är så rädda om demokratin – varför är vi då så rädda att säga ifrån, när vi ser att delar av demokratin är på väg att försvinna i stora delar av världen?

Av betydelse är också den ekonomiska otryggheten i kombination med hot och hat. Många vittnar om att de skulle lida av mindre psykisk ohälsa om de hade fasta uppdrag, om det ekonomiskt fanns möjlighet att ibland ta ett steg tillbaka för vila och reflektion, eller att undvika att vara hemma då dreven kommer.

Om organisationer hade större förståelse för problemet, istället för att ignorera det utifrån okunskap, skulle situationen kunna förbättras.

” **Det är svårt ragga jobb och sälja sig själv när man får rådet att gömma sig.**

Det efterfrågas att samhället ska ta tag i dessa demokratihotande brott genom en bättre närvaro av positiva krafter online som markerar när tonen hårdnar. De individer och grupper som tar detta ansvar idag är ovärderliga, menar många.

” **Kanske att den här problematiken måste uppmärksammas? Det vill säga att man pratar om alla dem som inte vågar ta debatten på grund av hot, hat och missförstånd.**

Det skulle också underlätta om grovt förtal gick under allmänt åtal och om polisen utredde dreven i större utsträckning. Ett större förtroende från polisen efterfrågas, att frågorna tas på allvar.

Som förslag nämns också att polisen skulle kunna bygga upp en organisation med djupare kunskap i de här frågorna och som skulle finnas tillgänglig för telefonkontakt med direktnummer. Det skulle fungera som en avlastande ventil.

Det behövs också krafter och aktörer som specifikt bevakar den här typen av fall, som belyser problemen och som driver på för en hårdare lagstiftning.

” **Vi behöver ett rättsväsende som tar hänsyn till utsattheten hos den nya tidens opinionsbildare, inte bara hos journalister och politiker.**

Domare skulle behöva kompetensutvecklas i dessa frågor, enligt vittnesmålen. Många berättar om anmälningar som läggs på hög och avfärdas innan rättegång.

Vittnesmålen belyser också mediernas ansvar. Några berättar om hur de utnyttjats i syfte att få uppmärksamhet och klick, hur deras ansikte använts utan tillstånd för att uppmärksamma en fråga som egentligen inte har med dem att göra. Medier tenderar ibland att skriva vassare rubriker än nödvändigt.

Flera av intervjupersonerna efterfrågar en struktur, en kunskapsinstans eller en ny myndighet att vända sig till när hoten och hatet kommer, för att få svar på hur och när man bör agera.

” **Det skulle vara skönt att ha stödet och strukturen genom Civil Rights Defenders, för att veta vad man ska göra och hur man kan agera.**

”

Det här är en monumental fråga. Jag tror att den börjar vid näthatet och i spridandet av konspirationsteorier. Här står vi och faller med de metoder vi väljer för att bekämpa hotet mot demokratin.

SLUTORD OCH REKOMMENDATIONER

Att vara oberoende opinionsbildare eller engagerad i arbete inom civilsamhället innebär idag en ansträngd och riskfylld tillvaro.

I arbetet med den här rapporten har vi undersökt situationen för en bred skara aktörer som främst har en sak gemensam – de är alla utsatta för hat, hot och trakasserier på grund av sitt engagemang för mänskliga rättigheter och allas lika värde. Personer som investerar sitt liv i en kamp och strävan som gynnar oss alla tvingas till stora uppostringar, och bristen på stöd och uppbackning när det behövs som allra mest är påtaglig. Bilden som ges är nedslående.

Det fria ordet och möjligheten att verka som rättighetsbaserat civilsamhälle är en demokratisk grundbult.

Aktörerna som har intervjuats för rapporten verkar för friheter och möjligheter som är byggestenar för vår gemensamma demokrati och framtid. Det här är något som angår oss alla och som kräver gemensamma insatser.

Vi som delar grundläggande demokratiska värderingar måste mobilisera och hjälpas åt att säkerställa möjligheten till organisering, uttryck och opinionsbildning kring mänskliga rättigheter och brännande samhällsfrågor.

Målsättningen med arbetet kring rapporten har varit att skapa ett avstamp för arbetet framåt mot hat, hot och trakasserier av oberoende opinionsbildare. På Civil Rights Defenders ser vi framför oss hur rapporten är början på ett vidare samtal.

- **Kompetensutveckling av och samverkan mellan rättsvårdande myndigheter kring frågor rörande hat och hot, inte minst onlineaspekter, måste ytterligare stärkas.**

Exempelvis har Polisens tidigare hatbrottsgrupper nyligen fått ett utökat mandat för att även hantera vad som kallas "demokratibrott". Detta mandat måste tas på allvar, och resurser måste tilldelas för att stärka detta arbete även bortom storstädernas hatbrottsgrupper.

- **Uppdragsgivare måste ta ansvar för kontrakterade medarbetare.** Redaktioner eller organisationer som anlitar opinionsbildare på frilansbasis har ett arbetsgivaransvar som sträcker sig bortom den enskilda leveransen. Det är av yttersta vikt att detta ansvar tas på allvar och att stöd ges till de personer som på grund av kontrakterade uppdrag riskerar personlig utsatthet och fara.

- **Aktörer utan uppdragsgivare, men också rättighetsbaserade civilsamhällsaktörer utan egen kapacitet inom säkerhetsområdet, måste ses som demokratiaktörer och beredas det stöd de därigenom behöver.**

Detta gäller såväl rättsligt som socialt inom nuvarande och nya stödformer. Aktörer utan uppdragsgivare bör erbjudas en kontaktpunkt som kan ge stöd i såväl konkreta som rättsliga frågor rörande hat, hot och trakasserier.

Civil Rights Defenders ser som sitt uppdrag att utveckla arbetet kring skydd och säkerhet för rättighetsbaserade aktörer inom svenska civilsamhället, oberoende opinionsbildare inkluderat. Organisationen ser dessutom som sin roll att synliggöra brister i regelverk och myndigheters arbete för att motverka hat och hot från våldsbejakande organisationer.

Civil Rights Defenders planerar med sin unika kompetens inom såväl säkerhet som rättighetsbaserad juridik därför etablera en Help desk som kan erbjuda rättshjälp, och -rådgivning, riskanalys och utbildning samt åtgärder inom säkerhetsområdet. Baserat på sin långa erfarenhet av

dessa frågor i mer repressiva miljöer, kan organisationen också erbjuda stöd för dokumentation, digital forensik, och organisatorisk säkerhet.

Under förutsättning att medel för detta görs tillgängligt skulle en Help desk innebära en kapacitetsstärkande accelerator för säkerhetsarbete inom det svenska civilsamhället och därmed för det demokratiska samtalet och det rättighetsbaserade civilsamhällets möjlighet att verka, samt utgöra grund för påverkansarbete för ansvarsutkrävande.

Genom att arbeta med såväl förebyggande och ansvarsutkrävande insatser på systemnivå och praktiska insatser på individ- och organisationsnivå etableras en långsiktigt trygghets-skapande process. Det är ett arbete Civil Rights Defenders vill vara en del av, och har kapacitet att leda.

KONTAKTA OSS

HUVUDKONTOR, STOCKHOLM

Sergels torg 12, våning 12

111 57 Stockholm

Sweden

Telefon: +46 8 545 277 30

E-post: info@crd.org

www.crd.org

FÖLJ OSS I SOCIALA MEDIA

FACEBOOK

Civil Rights Defenders

TWITTER

@crdefenders

INSTAGRAM

@crdefenders

